

دانشگاه پیام نور

گروه علمی:

زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

بررسی و تحلیل داستان های هزار و یک شب

براساس آموزه های اخلاقی

نگارش:

نجمه سید حسین پور

استاد راهنما:

دکتر فاطمه توکلی رستمی

استاد مشاور:

دکتر حمید رضا ضیائی

پایان نامه برای اخذ مدرک:

کارشناسی ارشد

تابستان ۱۳۹۱

تقدیم به

پدر بزرگوارم

و

مادر مهربانم

که هر موفقیتی را

مدیون لطف بیکران آنانم.

سپاس گزاری

سپاس بی انتهای خود را تقدیم به اندیشمندانی می دارم که در سایه رهنمودهایشان برای اعتلای علم و معرفت خویش در حد توان کوشیده ام، استاد راهنمای ارجمندم سرکار خانم دکتر فاطمه توکلی و استاد مشاور توانا جناب آقای دکتر حمیدرضا ضیائی و داور محترم سرکار خانم دکتر بهناز پیامنی.

همچنین سپاس از دوستان گرامی ام آقای پاکزاد و خانم رضازاده که مرا از راهنمایی بی دریغ خود محروم نساخته اند.

امید آنکه این قدرشناسی اندک پیش کشی باشد در قبال همیاری و همکاری صمیمانه آنان.

چکیده

قصه گویی و داستان پردازی از دیر باز بهترین وسیله برای انتقال مفاهیم بوده است، زیرا لطافت و شیرینی که در داستان وجود دارد می تواند بهترین وسیله برای القاء هدف باشد. هزار و یک شب نیز از جمله ی این گونه داستان ها است. زیرا شهرزاد قصه گو که راوی داستان های آن است نیز هدفی خطیر را بر عهده گرفته است و بین مرگ و زندگی دست و پنجه نرم می کند. بنابراین برای عملی ساختن هدف خویش از روایت قصه کمک گرفته است و به مدت هزار و یک شب قصه می گوید و در قالب قصه به پادشاه خونریز پند و اندرز می دهد تا سرانجام به هدف خویش دست می یابد.

در این پژوهش بر آنیم که شیوه ی کاربرد اخلاق و آموزه های آن را در داستان های هزار و یک-شب مورد کاوش قرار دهیم. و این کاربرد اخلاق، بیشتر از جنبه اخلاق پیامدگرایانه مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

کلید واژه

هزار و یک شب، اخلاق، اخلاق توصیفی، اخلاق پیامدگرایانه

فهرست مطالب

۱	فصل اول : کلیات
۲	۱-۱- مقدمه
۵	۲-۱- تعریف مسأله و بیان سوال های اصلی تحقیق
۵	۳-۱- سابقه و ضرورت انجام تحقیق
۶	۴-۱- فرضیه ها
۷	۵-۱- هدفها
۷	۶-۱- روش کار
۸	فصل دوم : مبانی نظری : کلیاتی درباره اخلاق
۹	۲-۱- اخلاق
۹	۲-۱-۱- معنای لغوی واژه اخلاق
۹	۲-۱-۲- معنای اصطلاحی واژه اخلاق
۱۰	۲-۱-۳- تعریف علم اخلاق
۱۰	۲-۱-۴- تعریف فلسفه اخلاق
۱۰	۲-۱-۵- تفاوت علم اخلاق با فلسفه اخلاق
۱۱	۲-۱-۶- اهمیت فلسفه اخلاق

۱۱	۲-۲- فلسفه اخلاق در تفکر غرب
۱۲	۲-۲-۱- فلسفه اخلاق توصیفی
۱۲	۲-۲-۲- فلسفه اخلاق هنجاری
۱۳	۲-۲-۱- اخلاق کاربردی
۱۳	۲-۲-۲- اخلاق پیامدگرا (غایت گرایانه)
۱۴	۲-۲-۳- اخلاق ناپایامدگرا (وظیفه گرایانه)
۱۵	۲-۳- فرا اخلاق
۱۶	فصل سوم : معرفی و تحلیل هزار و یک شب
۱۷	۳-۱- معرفی و تحلیل هزار و یک شب
۱۷	۳-۱-۱- عنوان کتاب
۱۷	۳-۱-۲- هزارویک . . ؟
۱۹	۳-۱-۳- شب؟
۲۱	۳-۲- خاستگاه هزارویک شب
۲۲	۳-۲-۱- نشانه های ایرانی
۲۶	۳-۲-۲- نشانه های هندی
۳۰	۳-۲-۳- نشانه های عربی
۳۵	۳-۳- مترجمان اروپایی
۳۵	۳-۴- هزارویک شب کنونی

۳۶	۳-۵- تحلیل موضوعی هزار و یک شب
۷۴	فصل چهارم: اخلاق در هزار و یک شب
۷۵	۴-۱- اخلاق در هزار و یک شب
۷۵	۴-۱-۱- اخلاق توصیفی در هزار و یک شب
۷۵	۴-۱-۱-۱- افسانه های تمثیلی
۷۷	۴-۱-۱-۲- حکایت های اخلاقی Tales
۷۹	۴-۱-۲- اخلاق پیامدگرا در هزار و یک شب
۸۹	۴-۲- نتیجه گیری
۹۰	۴-۳- منابع
۹۲	پیوست

فصل اول

کلیات

مقدمه

« انسان چنین احساس می کند که در هزار و یک شب گم می شود. انسان می داند که چون وارد آن کتاب شد، سرنوشت حقارت بار انسانی خود را فراموش می کند؛ انسان به دنیایی وارد می شود، دنیایی که از اشخاص مثالی، و در عین حال از افراد خاص تشکیل شده است» (بدره ای، ۱۳۸۳: ۵).

« عبداللطیف طسوجی "الف ليله و ليله" را از عربی به فارسی شیرین و سلیس و روان بر حسب امر شاهزاده بهمن میرزا که شاگرد و تلمیذ این استاد بوده است، ترجمه کرده است. حسن این کتاب تنها این نیست بل امتیاز دیگری دارد و آن این است که شعرهای اصل نسخه ی عربی را به خواهش او "میرزا محمد علیخان شمس الشعرا" متخلص به سروش که از شعرای عصر اخیر است به فارسی ترجمه کرده و سروده است، از این روی این کتاب هم از حیث نثر و هم از حیث نظم در قرن اخیر بی قرین است. الف ليله و ليله که امروز آن را هزار و یک شب نامند، مکرر در تبریز و تهران به چاپ سنگی به طبع رسیده و درین سنوات کتاب خانه ی خاور با تصرفاتی آن را به طبع سربی چاپ کرده است» (بهار، ۱۳۸۱: ۳۵۹).

در مورد افسانه یا اسطوره بودن داستان های هزار و یک شب، نظر دقیق و روشنی نمی توان ارائه کرد زیرا مرز بین افسانه و اسطوره گاه آن قدر باریک می شود که تمایز این دو از هم بسیار دشوار می نماید. با این حال هر چند محققان دلایلی چند بر اسطوره بودن این داستان ها را اثبات کرده اند ولی شواهد، افسانه بودن این داستان ها را محرز تر می سازد. چنان چه در تعریف افسانه آمده است: « افسانه در زبان مردم، معمولاً قصه ی سختی است که دارای پایگاهی تاریخی و نیمه تاریخی است؛ چنان که در افسانه های رابین هود، شاه آتور و هزار و یک شب می توان دید. از این نظر میان اسطوره- که مربوط به موجودات فراطبیعی و قدسی است- و افسانه- که مربوط به حقیقتی این جهانی، ولی نیمه تاریخی و نسبتاً تخیلی است- تمایز وجود دارد. افسانه روایتی درباره ی قهرمانان محبوب مردم، پهلوانان یا قدیسان است. پس افسانه روایتی نه تاریخی و نه اسطوره ای، و چیزی میان این دو است» (اسماعیل پور، ۱۳۷۷: ۳۵). اما وجه اشتراک افسانه و اسطوره حضور " پریان" در هر دو گونه است: از این دید که بنگریم: هزار و یک شب پُر است از قصه هایی با نقش آفرینی موجوداتی فراطبیعی به نام پری. این داستان ها موسوم

به داستان های پریان است که در جرگه ی داستان های افسانه ای جای می گیرند زیرا: « قصه های پریان در اصل به صورت شفاهی روایت شده اند و بعدها، در طی گذشت زمان به نوشتار درآمدند و بازگو کننده ی حکایاتی درباره ی خوشبختی ها و بدبختی های یک قهرمان اند که ماجراها و حوادث شگفت-آور فرا طبیعی را پشت سر می گذارد و آن گاه به شادمانی می زید» (همان: ۳۷). و این یکی از دلایلی است که: برخی سرچشمه ی قصه های پریان را از شرق و منتج از قصه های هزار و یک شب می دانند.

راوی داستان های هزار و یک شب زنی است به نام شهرزاد، دختر وزیر که حاضر شده است جان بازی نماید و به همسری پادشاه در آید تا بلکه بتواند با اندیشه و درایت خویش، خوی خونخوار پادشاه را تغییر دهد. بدین منظور بر خلاف رأی پدر خود، به همسری پادشاه درمی آید و برای پادشاه قصه می-گوید اما حد الامکان ترتیبی می دهد که قصه در سپیده دم پایان نگیرد تا هیچ گاه از شبی به شب دیگر، کنجکاوی شاه فرو نشیند و در این شرطی که با خود بسته است کامیاب می شود، زیرا در پایان هزار و یک شب، شهرزاد ظلم و بدی ای را که شاه در حق هم جنسانش روا داشته است جبران کرده، همسر قانونی شاه می شود و در این هنگام، هم مادر است و هم ملکه.

بدین سبب است که منتقدان در توصیف شهرزاد نوشته اند: « زنی هوشمند، دانا، تیزبین، افسونگر، نمونه-ی ظرافت اندیشه و لطافت خیال و طرفه گویی و سخندانی است؛ زنی است که گوهر اصالت و شرافت آدمی یعنی نیروی بی کران اندیشه و خیال را به غایت کمال داراست. شهرزاد خداوند مکاشفه و تصرف است. ظرافت فکر و اندیشه، وسعت دانش، لطافت احساس، فصاحت و تصرف کلام، قدرت حافظه و دریادلی شهرزاد، از او موجودی برگزیده و یگانه ساخته است» (ستاری، ۱۳۴۸: ۹).

به هر ترتیب در هزار و یک شب هر چند روای واحدی وجود دارد، اما ما با داستان های مختلفی رو به-رو می شویم، که از فرهنگ های متفاوت به دست آمده است که این خود باعث شده است که بتوان در این اثر از هر طبقه اجتماعی و هر فکر و اندیشه ای و از هر ملت و قومیتی نشان یافت. بنابراین از هر علمی چون: سیاست، روان شناسی، جامعه شناسی، تاریخ، اخلاق و ... در هزار و یک شب نشانی یافت می شود زیرا علوم چیزی نیست جز منش و رفتار و عقاید و نیازهای افراد.

تلاش نویسنده در ادامه بر آن است تا وجوه مختلف کاربرد اخلاق و امور مربوط به آن را در داستان های مختلف هزار و یک شب بررسی کرده و تحلیلی کلی از آن به دست دهد.

« در هزار و یک شب برای شیوه ی زندگی بایدی وجود ندارد، باید را سعادت تعیین می کند و سعادت را فرد، خود به تنهایی می جوید، یکی مثل سندباد در سفرهای پرخطر سعادت مند است و دیگری چون شهرزاد در قصه گویی های شبانه. سعادت آرامش است و رسیدن و وصال، و با این تعریف قطعاً ملک خونخوار نصیبی از سعادت نبرده و بنابراین از معیارهای اخلاقی زندگی به دور افتاده است. ... آیا درست - ترین شیوه ی زندگی وجود دارد؟ ... پاسخ ساده است! آری! اما این " درست ترین " در جزئیات اخلاقی نمی گنجد، بلکه در دو مفهوم کلی خلاصه می شود: عشق و ایثار» (ثمینی، ۱۳۷۹: ۲۰۹).

تعریف مساله و بیان سؤال های اصلی تحقیق:

اخلاق مندرج در متون فارسی بیشتر بر پایه اندرز مبتنی است. هر کس به محض شنیدن لفظ اندرز، ممکن است آن را متوجه آحاد جامعه بداند، ولی اخلاق نویسان، شخص اول جامعه، یعنی پادشاه را نیز مورد خطاب قرار می دهند. هدف نویسندگان کتب اخلاقی، بیشتر از هر چیز، تلاش در جهت بیداری وجدان انسان ها و سوق دادن ایشان به سوی هدف متعالی خویش است. هم چنین تربیت پادشاه راه، تربیت مردم جامعه تلقی می کردند، شکوفایی مردم آن گاه حاصل می شود که پادشاه در زندگی شخصی خود به تعادل برسد. آن چنان که شهرزاد قصه گو در هزار و یک شب در پی آن است که با صفاتی برجسته نوع خود را از بلای غضب شاهزاده ای بی عدالت رهایی بخشد و او را بالاخره رام می سازد. ما در این پژوهش به بررسی و تحلیل این آموزه های اخلاقی می پردازیم.

۱. هدف از بیان آموزه های اخلاقی در قالب داستان های هزار و یک شب چیست؟

۲. آیا آموزه های اخلاقی در جذابیت و گیرایی قصه های شهرزاد تأثیر دارد؟

۳. در هزار و یک شب فضایل اخلاقی نمود بیشتری دارد یا رذایل اخلاقی؟

۴. داستان های اخلاقی هزار و یک شب بیشتر از چه دیدگاه اخلاقی قابل بررسی است؟

سابقه و ضرورت انجام تحقیق :

با مراجعه به سازمان اسناد ملی، لیست پایان نامه های کارشناسی ارشد و دکتری از دانشگاه های تهران، تربیت مدرس، علامه طباطبایی و پیام نور؛ پایان نامه یا پژوهشی راجع به موضوع فوق مشاهده نشده است البته به این اثر ادبی از جنبه های دیگری نگریسته شده اما نه از این منظر. که از آن جمله می توان به پایان نامه های زیر اشاره کرد.

۱- گشایش و بست روایی در افسانه های هزار و یک شب، محمد نجفی بشر دوست، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۲

۲- نقش زن و روایت گری در هزار و یک شب، فرهاد مهندس پور، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۶

- ۳- بررسی ارتباط انسان و طبیعت در افسانه های کهن براساس منتحبی از افسانه های هزار و یک شب،
فیروزه وزیری، دانشگاه الزهرا، ۱۳۸۸
- ۴- نقد زن مدارانه ی حکایت های هزار و یک شب، حمیده قدرتی، دانشگاه الزهرا، ۱۳۸۹
هم چنین به آثار ادبی دیگر با رویکرد اخلاقی نگریسته شده است که مهم ترین آنها عبارتند از:
- ۱- مبانی اخلاق در مثنوی (نردبان آسمان)، هما حجتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۰
- ۲- مفاهیم اخلاقی در چهار منظومه عطار، شهرام احمدی، دانشگاه تهران
- ۳- سیر اخلاق و فضیلت در مخزن الاسرار نظامی، عبدالحسین سرامی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۰
- ۴- عرفان و اخلاق در جام جم اوحدی مراغه ای، علی رضا معین زاده، دانشگاه تهران، ۱۳۸۰
- ۵- اخلاق و گزاره های اخلاقی در دیوان خواجهی کرمانی بر مبنای کیمیای سعادت، محمد جواد
محمدی، دانشگاه پیام نور تهران مرکز، ۱۳۸۹
- ۶- مقایسه آموزه های اخلاقی (تربیتی) در گلستان سعدی و اخلاق ناصری، محمد کریم لطیفی، دانشگاه
پیام نور تهران مرکز، ۱۳۸۹
- ۷- تحلیل و بررسی اخلاق در آرمان شهر مولانا (با تکیه بر مثنوی)، فاطمه بی کار، دانشگاه بوعلی سینا
همدان، ۱۳۸۹

فرضیه ها :

- قبل از آغاز مراحل تحقیقاتی این رساله، فرضیه های متعددی را مدنظر قرار داده بودیم تا در ضمن انجام
مراحل تحقیق درستی یا نادرستی آنها را به اثبات برسانیم.
- ۱- هدف شهرزاد از بیان داستان های اخلاقی، متنه ساختن شهریار و آگاه ساختن او از بی عدالتی که
گریبانگیر او و جامعه اش شده است می باشد.
- ۲- خواننده در روند داستان چنان جذب داستان و پیام هایش می شود که ساعت ها با خواندن داستان-
های پی در پی خسته نمی شود و قطعا یکی از دلایل این گیرایی و جذابیت می تواند متأثر از پیام های
اخلاقی آن باشد.

۳- در این اثر ادبی، داستان های به ظاهر غیر اخلاقی پلی است برای رسیدن به یک هدف اخلاقی و پسندیده و حتی اگر از رذایل سخن رود در نهایت فضایل بر آن غالب می شود .
۴- این داستان ها بیشتر از دیدگاه اخلاقی فرجام شناسانه قابل بررسی است .

هدف ها :

بررسی و تحلیل آموزه های اخلاقی در هزار و یک شب و نمایاندن وجوه آموزه های اخلاقی در میان داستان های هزار و یک شب.

روش انجام تحقیق:

روش کتابخانه ای و در مرحله بعد توصیفی و تحلیلی

فصل دوم

مبانی نظری

(کلیاتی درباره اخلاق)

۲-۱- اخلاق

۲-۱-۱- معنای لغوی اخلاق

« " اخلاق " در لغت، جمع " خُلُق " یا " خُلُق " است. خُلُق یا خُلُق به معنای صفتی است که در نفس انسان به صورت " ملکه " در آمده است. " ملکه " به صفتی گفته می شود که در روح و جان انسان چنان نفوذ کرده و راسخ شده است که آثار و افعال و رفتار مناسب با آن صفت، خود به خود و بدون تأمل و درنگ، از انسان صادر می شود.

ملکه ممکن است پسندیده یا ناپسند باشد. بنابراین، خُلُق نیز ممکن است مثبت یا منفی باشد. به خُلُق مثبت " فضیلت " و به خُلُق منفی " رذیلت " می گویند «(غرویان، ۱۳۷۹: ۲۵ با تلخیص).

۲-۱-۲- معنای اصطلاحی اخلاق

اما معانی اصطلاحی اخلاق عبارتند از:

«الف- صفت نفسانی پایدار: گاهی مراد از واژه ی " اخلاق " همان معنای لغوی است؛ یعنی: صفتی که در نفس، به صورت ملکه درآمده است.

ب- صفت ناپایدار و زودگذر: گاهی منظور از واژه ی " اخلاق " بیان این نکته است که کار یا رفتاری مناسب با فضایل یا رذایل است، هر چند آن رفتار، برخاسته از ملکه نفسانی نبوده، بلکه رفتاری موقتی و گذرا باشد.

ج- کارها و صفات نیک: مراد از اصطلاح سوم در واژه ی اخلاق، صرفاً حالات یا ملکات خوب و پسندیده است. طبق این اصطلاح، فرقی بین حال و ملکه نیست و واژه ی اخلاق به معنای اخلاق فاضله، شامل حالات و ملکات پسندیده - هر دو - می شود» (همان: ۲۶، ۲۷ با تلخیص).

۲-۱-۳- تعریف علم اخلاق

« از نظر فیلسوفان اسلامی حکمت به دو بخش نظری و عملی تقسیم می شود. حکمت عملی که با اعمال ارادی آدمی سر کار دارد شامل سه قسمت است: تهذیب اخلاق، تدبیر منزل و سیاست مدن» (موحد، ۱۳۷۴: ۱۶).

سهروردی معتقد است که: « چون تدبیر بدن و توجه و عنایت به بدن ضروری است، از این رو، بهترین اخلاق " اعتدال" در امور شهوانی و اعتدال در غضب و اعتدال در فکر کردن به امور مهم بدنی است» (اکبری، ۱۳۸۸: ۲۵۵).

« علم اخلاق، علم چگونه زیستن است که بر مبنای قواعد آن رفتار انسان برای نیل به کمال و سعادت توجیه می گردد و نیک و بد و بایدها و نبایدها شناخته می شود و وظایف فردی و اجتماعی انسان متعهد و مسئول، معرفی می گردد و افعال آزادانه و مختار آدمی، در این علم معین می شود» (رزمجو، ۱۳۶۶، ۱: ۲۷، با تصرف).

۲-۱-۴- تعریف فلسفه اخلاق

« فلسفه اخلاق علمی است که به تبیین اصول و مبانی و مبادی علم اخلاق می پردازد و بعضاً مطالبی از قبیل تاریخچه، بنیان گذار، هدف و روش تحقیق و سیر تحول آن را نیز متذکر می گردد» (مصباح یزدی، ۱۳۸۱: ۲۵).

۲-۱-۵- تفاوت علم اخلاق با فلسفه اخلاق

بین علم اخلاق و فلسفه اخلاق سه تفاوت عمده می توان قائل شد:

« اول این که فلسفه ی اخلاق مقدم بر علم اخلاق است. زیرا فلسفه ی اخلاق از پیش فرض ها و مقدمات علم اخلاق بحث می کند، بنابراین از نظر منطقی بر آن مقدم است.

تفاوت دوم فلسفه اخلاق با علم اخلاق از حیث روش است. روش بحث در فلسفه اخلاق روش فلسفی و عقلی است. اما در علم اخلاق، از روش نقلی نیز استفاده می شود.

سومین تفاوت این است که طرح مباحث در علم اخلاق اساساً برای توصیف است، اما طرح مباحث در فلسفه اخلاق، برای تبیین است» (غروی، ۱۳۷۹: ۲۹، با تلخیص).

۲-۱-۶- اهمیت فلسفه اخلاق

برای اهمیت پرداختن به فلسفه اخلاق در زندگی سه دلیل می توان ذکر کرد که عبارتند از:

« اول این که فلسفه اخلاق می تواند اندیشه ی ما را درباره ی مسائل و پرسش های بنیادین زندگی تعمیق بخشد.

دوم این که فلسفه ی اخلاق به ما کمک می کند که درباره ی اخلاقیات بهتر فکر کنیم. وقتی داوری اخلاقی می کنیم تلویحاً رویکردی اخلاقی، و یا چه بسا آمیزه ای درهم از رویکردها، را فرض می گیریم. رویکرد ما، چه خوب باشد و چه بد، چه قابل دفاع باشد و چه غیر قابل دفاع، چشم اندازی برای اندیشه و عمل به ما می دهد. فلسفه ی اخلاق می تواند نظرگاه ما را بهبود بخشد و به آن عمق و سنجیدگی بیشتر ببخشد. هم چنین می تواند تفکر ما را هم درباره ی موضوع های اخلاقی خاص ارتقاء ببخشد.

سومین هدف فلسفه ی اخلاق این است که فرایندهای کلی تفکر ما را دقیق کند. وقتی فلسفه می ورزیم مهارت های مهم فکری ای فرامی گیریم و می آموزیم که درباره ی مسائل و پرسش های بنیادین با دقت و با موشکافی فکر کنیم، دیدگاه های متضاد را فهم و ارزیابی کنیم، مفاهیم را به وضوح بیان و به شیوه- ای دقیق استدلال کنیم» (بحرینی، ۱۳۸۵: ۳۳).

۲-۲- فلسفه اخلاق در تفکر جدید غرب

« در فلسفه اخلاق ما در باره ی پرسش های بنیادی اخلاق استدلال می کنیم. فلسفه ی اخلاق دارای سه بخش است که عبارتند از:

۱- فلسفه اخلاق توصیفی

۲- فلسفه اخلاق هنجاری که خود به سه بخش اخلاق کاربردی، اخلاق پیامدگرا (غایت گرایانه) و اخلاق ناپیامدگرا (وظیفه گرایانه) تقسیم می شود

۳-فرا اخلاق» (همان: ۳۰) .

۲-۲-۱- فلسفه اخلاق توصیفی :

« در این بخش از فلسفه اخلاق هدف این است که پدیده ای اخلاقی توصیف یا تبیین شود یا نظریه ای درباره سرشت بشری به دست آید که دربردارنده مسائل اخلاقی باشد» (صادقی، ۱۳۸۳: ۲۵، با تصرف). آن چه توجه به آن در تبیین این اصطلاح ضروری است این است که: « اخلاق توصیفی عاری از هرگونه ارزیابی اخلاقی و ارزش داوری است. در این صورت در اخلاق توصیفی از درستی و نادرستی احکام و معیارهای اخلاقی سخنی به میان نمی آید از این رو هدف تحقیقات توصیفی در اخلاق صرفاً آشنایی با چگونگی رفتارهای اخلاقی افراد و جوامع مختلف است نه ارائه ی تحلیل عقلی و فلسفی از اخلاقیات و یا توصیه و ترغیب افراد به عمل برطبق آن ها یا اجتناب از آن ها» (فناهی، ۱۳۸۰: ۳۳).

۲-۲-۲- فلسفه اخلاق هنجاری:

« به بررسی انواع امور خوب و بد و نحوه ی تعیین اعمال صواب و خطا می پردازد. اخلاق هنجاری سنت اصلی تفکر اخلاقی از زمان سقراط، افلاطون و ارسطو بوده است. در واقع هنگامی که می کوشیم معیارها یا قواعدی را فراهم آوریم تا ما را در تشخیص افعال صواب از خطا یا مردم خوب از بد مدد رساند، سروکارمان با اخلاق هنجاری است در اخلاق هنجاری می کوشیم تا با ابزار عقلانی، به مجموعه- ای از معیارهای قابل قبول دست یابیم که ما را در تعیین این که چرا فعل خاصی " صواب " یا شخص خاصی " خوب " خوانده می شود، قادر سازد» (آل بویه، ۱۳۸۵: ۲۰ - ۲۳).

چنان که در سطور پیشین آمده است فلسفه اخلاق هنجاری خود به سه بخش اخلاق کاربردی، اخلاق پیامدگرا (غایت گرایانه) و اخلاق ناپیامدگرا (وظیفه گرایانه) تقسیم می شود که در این قسمت به معرفی این سه دسته می پردازیم و از آن جایی که بحث ما در این رساله بیشتر به بررسی داستان های هزار و یک شب براساس اخلاق پیامدگرا است ابتدا به طور خلاصه به معرفی اخلاق کاربردی می پردازیم و سپس به طور مفصل درباره ی دو بخش دیگر صحبت می کنیم.